

Sinodalitate ortodoxă și primat papal

**Pretențiile Romei de supremație arhierescă
în lumina învățaturii creștin-ortodoxe**

MICHAEL WHELTON

Traducere din limba engleză de
RADU HAGIU

Colecția *Apologetica*

Seria *Studii*

9

DOXOLOGIA
Iași, 2023

Dedicație

Margheritei, pentru nețărmurita sa dragoste și fidelitate, fără al cărei ajutor și sprijin această carte nu ar fi văzut nicicând lumina zilei.

Rămân profund recunoscător și fiicei noastre Karen, soțului ei Benjamin, precum și lui Alex Moularis, pentru ajutor și susținere.

Mulțumiri

Editorul le mulțumește lui George și Judith Middleton, precum și lui Katherine (Shelley) Pereda.

Cuprins

1. O chemare stăruitoare	9
2. Sfântul Petru și papalitatea	25
3. Cele șapte Sinoade Ecumenice	47
4. <i>Filioque</i> și schisma	77
5. Revoluția grigoriană	89
6. <i>Donația lui Constantin</i>	101
7. Fabricarea infailibilității papale	111
8. Infailibilitatea papală devine dogmă	129
9. Opoziția față de infailibilitatea papală	141
10. Sinodalitate sau primat papal?	161
Bibliografie generală.....	173
Lecturi recomandate despre relația dintre Ortodoxie și Catolicism	181
Lecturi recomandate despre Ortodoxie	183
Indici generali.....	185
Despre autor	189

1. O CHEMARE STĂRUITOARE

*Basilica Sfântului Petru de pe râul Tibru,
locul în care s-a întrunit Conciliul Vatican II.*

Anii care au urmat Conciliului Vatican II (1963-1965) au reprezentat pentru romano-catolici o perioadă de uriașe revoluții bisericești. Văzând toate schimbările ce avuseseră loc în 1968 în cadrul misei, eu și soția mea, asemenea multor altor romano-catolici din acea vreme, nu ne-am simțit deloc în largul nostru în privința unora dintre aceste inovații. Consideram că folosirea limbajului vernacular la misă reprezintă o idee bună; săvârșirea misei de către preot cu fața spre popor ni s-a părut însă o îndepărtare majoră de tradiția liturgică: preotul era astfel transformat într-un fel de „maestru de ceremonii”. În plus, noile rugăciuni sunau anost și prozaic, lipsindu-le profunzimea și calitățile poetice ale celor vechi.

La mijlocul anilor 1970 devenise deja evident că lucrurile nu mergeau defel în direcția bună. Numărul laicilor și clericilor care părăseau romano-catolicismul creștea într-o măsură îngrijorătoare; de exemplu, de-a lungul a treizeci de ani după conciliu (1965-1995), doar din diocesele nord-americane au plecat aproape douăzeci și cinci de milioane de romano-catolici, iar pe plan mondial sute de mii de călugări și-au abandonat vocația. Motivul acestei dezastru, cred eu (o convingere împărtășită însă de mulți alții!), l-a reprezentat noua misă introdusă în 1968 de papa Paul al VI-lea.

Creștinismul este o religie liturgică – celebrarea liturgică a Euharistiei constituie însuși centrul vieții noastre duhovnicești. Ca și în cazul oricăror alte închinări cultice, rugăciunile, cădirile, gesturile, imnurile, veșmintele și stilul arhitectural exprimă o teologie implicită. Dacă în oricare din aceste aspecte are loc o schimbare dramatică, atunci și credința se va modifica. Acest adevăr se reflectă în vechea expresie bisericească *lex orandi, lex credendi* – legea rugăciunii este legea credinței. În cartea *Istoria schimbărilor din cadrul Bisericilor protestante*¹, episcopul și istoricul catolic Bossuet arată felul în care experimentele liturgice au afectat coeziunea dogmatică a protestanților, ducând la fragmentarea lor în nenumărate denominații diferite. Thomas Cranmer, arhiepiscop de Canterbury sub Henric al VIII-lea, înțelegea foarte bine acest lucru atunci când a distrus Biserica Romano-Catolică din Anglia prin schimbarea Liturghiei. Multe dintre schimbările introduse de el sunt înfricoșător de asemănătoare cu noua misă, așa cum arată foarte elocvent autorul catolic Michael Davies.²

Majoritatea romano-catolicilor nu citesc enciclicele sau discursurile papale; Biserica le vorbește credincioșilor, așa cum a făcut-o dintotdeauna, prin intermediul Liturghiei. De

---

¹ Episcopul Jacques Bénigne Bossuet, *Histoire des variations des Églises protestantes* (Paris: 1688).

² Michael Davies, *Cranmer's Godly Order* (Dickenson, TX: Angelus Press, 1976).

aceea, unul dintre cei mai erudiți specialiști în domeniul liturgic, monseniorul Klaus Gamber, explică în cartea *Reforma Liturghiei romane*³ (recomandată cu căldură de cel ce era pe atunci cardinalul Ratzinger, prefectul Congregației pentru Doctrina Credinței, viitorul papă Benedict al XVI-lea) că liturghia și credința sunt interconectate și alcătuiesc împreună un întreg al convingerilor lăuntrice. Vechea misă, care reflecta adevărurile tradiționale de credință în structura și evlavia sa, a fost suprimată. Locul acesteia a fost luat – ca o concesie făcută mișcării ecumenice – de un rit nou, cu citiri din Scriptură ce intenționat exclud pasajele care ne previn că, deși Dumnezeu nostru este un Dumnezeu iubitor, tot El ne va și judeca. Asemănător, rugăciunile și cântările tradiționale care pe vremuri ne reaminteau, folosind o impresionată exprimare literară și poetică, că avem un suflet pe care-l putem pierde, au fost înlocuite de texte noi, serbede și seci, lipsite de orice referire la soarta noastră în veșnicie.

Monseniorul Gamber⁴ susține și că noul rit liturgic a atenuat aspectul de jertfă al misei și – nici mai mult, nici mai puțin! – a redus ritualul mistic și dramatic la minimum necesar pentru validitatea acesteia. Smintitoare i s-a părut, mai ales, înlocuirea de către papa Paul al VI-lea, în cadrul sfințirii Darurilor, a cuvintelor „*pro multis*” („pentru mulți”), rostite de Hristos la Cina cea de Taină (Mt. 26, 28; Mc. 14, 24), cu „pentru toți” – o concesie crasă făcută teologiei moderniste.

Despre implicațiile mai profunde ale noului rit liturgic, monseniorul Gamber spunea următoarele:

Reforma liturgică, întâmpinată cu atâta idealism și speranță de numeroși preoți și laici deopotrivă, s-a dovedit un dezastru liturgic de proporții îngrijorătoare – un diluviu care se agravează de la un an la altul. În locul nădăjduitei renașteri a Bisericii și a vieții catolice, suntem acum martorii distrugerii valorilor tradiționale

---

³ Mons. Klaus Gamber, *The Reform of the Roman Liturgy* (San Juan Capistrano CA: Una Voce Press, 1993), 100.

⁴ K. Gamber, *The Reform of the Roman Liturgy*, 12.

și evlaviei pe care se întemeiază credința noastră. În locul unei renașteri liturgice fructuoase, asistăm la distrugerea unor forme ale misei care s-au dezvoltat organic de-a lungul multor secole. La această stare de fapt se adaugă realitatea șocantă a asimilării unor idei protestante, care au pătruns în Biserică sub masca unui termen greșit înțeles, ecumenismul, având ca rezultat o înstrăinare tot mai mare de vechile Biserici din Răsărit – cu alte cuvinte, o îndepărtare de tradiția comună împărtășită până în acel moment istoric și de răsăriteni, și de apuseni.⁵

Ideile protestante care l-au îngrozit pe monseniorul Gamber provin chiar de la vârful autorității Bisericii Romano-Catolice, de la însuși pontiful aflat pe atunci în scaun, papa Paul al VI-lea. Așa cum arată Gamber, „nici pledoariile stăruitoare ale unor distinși cardinali, nici problemele dogmatice serioase prezentate de noua liturghie, nici apelurile presante din întreaga lume de a nu da noului *Missaliu* un caracter obligatoriu nu l-au putut opri pe papa Paul al VI-lea – un indiciu clar că era un puternic susținător ale acestei cauze. Nici măcar amenințarea unor noi schisme (cazul Lefebvre) nu l-a putut convinge ca să îngăduie măcar coexistența ritului roman tradițional cu ritul cel nou – un simplu gest de pluralism și inclusivism, care, în zilele noastre, ar fi reprezentat cu siguranță un lucru cât se poate de firesc din punct de vedere politic”⁶.

Această viziune a fost exprimată cât se poate de limpede în cadrul programului radiofonic difuzat la nivel național *Ici Lumière 101* din Franța, la 13 decembrie 1993. Oaspeții emisiunii erau Yves Chiron, autorul cărții *Paul al VI-lea, un papă sfâșiat**, și Jean Guilton, membru al Academiei Franceze, scriitor și prieten apropiat al lui Paul al VI-lea. În cadrul acestui interviu radiofonic, a avut loc următoarea conversație:

---

⁵ K. Gamber, *The Reform of the Roman Liturgy*, 9.

⁶ K. Gamber, *The Reform of the Roman Liturgy*, 45.

* Yves Chiron, *Paul VI, le pape écartelé* (Librairie Académique Perrin: 1993, ed. I; Via Romana: 2008, ed. a II-a). [n.tr.]

Guillon: (...) nu pot însă decât să repet că Paul al VI-lea a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să distanțeze misa catolică de tradiția Conciliului de la Trento și să o apropie de Cina Domnului protestantă. (...) Cu alte cuvinte, vedem la Paul al VI-lea o tendință ecumenică de a elimina sau, cel puțin, de a rectifica sau de a atenua din misă tot ce este prea catolic și de a aduce misa catolică, o spun din nou, cât mai aproape cu putință de liturghia calvină.
Chiron: Cu siguranță, așa ceva reprezintă o revoluție în Biserică!
Guillon: Cu siguranță!⁷

Cu câțiva ani în urmă, pe când trăiam în California, am urmărit un film numit *Catolicii*^{*}, realizat după romanul lui Brian Moore, un fost catolic irlandez. În această poveste profetică este vorba despre o mănăstire din sudul Irlandei care continuă să săvârșească vechea misă de rit tridentin, sfidând astfel Vaticanul și Conciliul său Ecumenic; deoarece a rămas singurul loc din lume în care se mai săvârșește vechea misă, mănăstirea devine un centru internațional de pelerinaj. Vaticanul trimite un preot tânăr pe nume Kinsella, jucat de Martin Sheen, pentru a o închide. Ca romano-catolic practicant la acea vreme, filmul m-a deprimat profund, pentru simplul motiv că conținea mai mult decât un sâmbure de adevăr.

Artiști ca Brian Moore au înțeles foarte bine însemnătatea ritualică a simbolismului. În cartea *Orașul pustiu*, Anne Roche Muggeridge vorbește despre acest dramaturg irlandez și profeticul său roman *Catolicii*, care tratează problema eradicării vechii mise: „Brian Moore este un fost catolic, dar imaginația sa pedagogică ține minte tot ce a însemnat acest lucru; el are înțelegerea simbolică a unui mare artist. Explicând de ce a scris *Catolicii*, Moore a dat o explicație specific irlandeză: după o îndelungată absență, s-a dus să ia parte la o misă, doar ca să descopere că lucrul în care încetase să mai creadă nu mai era acolo”⁸.

⁷ *The Latin Mass IV*, nr. 1, 1995.

^{*} *Catholics* (1973), teatru TV în regia lui Jack Gold, cu un scenariu de Brian Moore. [n.tr.]

⁸ Anne Roche Muggeridge, *The Desolate City* (Toronto: McClelland & Stuart Limited, 1986), 134.

Odată cu trecerea anilor, inovațiile liturgice s-au înmulțit, așa cum prevăzuse Monseniorul Gamber, iar Biserica tradițională a devenit o imagine tot mai îndepărtată, un miraj care se pierdea cu iuțime în zare, dincolo de privire. Ca romano-catolici tradiționaliști, am devenit, pe zi ce trece, orfani în propria noastră Biserică. Una dintre problemele noii mise o constituia faptul că era considerată un „rod al evoluției” – spre deosebire de ortodocși, care, potrivit cardinalului Ratzinger, viitorul papă Benedict al XVI-lea, „nu consideră că Liturghia evoluează sau se dezvoltă în istorie, ci reprezintă doar o reflexie a Liturghiei veșnice, a cărei lumină, prin intermediul celebrării sacramentale, luminează vremea noastră schimbătoare cu frumusețea și măreția sa nepieritoare”⁹.

Singurul cuvânt de mângâiere primit din partea puținilor preoți romano-catolici tradiționaliști pe care îi cunoșteam a fost: „Rămâneți alături de papă. Biserica a mai trecut prin așa ceva!”. Pierderea credinței și dezertările ce aveau loc în Europa și în America de Nord erau însă la un nivel nemaîntâlnit; se prăbușeau înseși instituțiile transmițerii credinței – școli, licee, universități și seminare.

Călătoria noastră duhovnicească înspre Ortodoxie a început în 1992, atunci când soția mea a urmat un curs de iconografie susținut de un iconar rus din Vancouver, British Columbia. Icoana nu este doar o fereastră către lumea duhovnicească, ci și o răsrângere a tradițiilor Bisericii Ortodoxe. Este interesant că am considerat dintotdeauna arta iconografică drept o formă mai matură de artă religioasă; așa se și explică, într-o măsură, de ce în casa noastră au existat mereu icoane. În acea perioadă am participat și la câteva prelegeri despre iconografie organizate de Biserica Ortodoxă, rămânând impresionat de smerenia, bunătatea și profunzimea duhovnicească a participanților.

În 1993, am luat parte la misa pascală în parohia noastră, unde, la fel ca la majoritatea bisericilor catolice de astăzi, influențele protestante erau omniprezente: în interiorul și în afara

---

⁹ *The Latin Mass* II, nr. 1, ian./feb. 1993, 21.

sanctuarului erau agățate obișnuitele flamuri verticale, iar o trupă cu chitare interpreta acele cântece groaznice din cartea de imnuri *Glory and Praise**. Știam că instrumentele muzicale fuseseră cu desăvârșire interzise de Părinții Bisericii¹⁰ – și, de fiecare dată când auzeam acel zdrăngănit de chitară, mă plecam lăuntric înaintea înțelepciunii patristice. La fel ca mulți alți catolici tradiționaliști, ne primeam doza săptămânală din ceea ce psihologii numesc disonanță cognitivă (în cazul acesta, un sentiment de înstrăinare de Liturghia Bisericii)!

Pe drumul de întoarcere spre casă, am intrat într-o bisericuță ortodoxă care preluase de curând spațiul unei biserici protestante rămasă fără credincioși. Marea parte a enoriașilor erau convertiți, vorbitori de limbă engleză. La Liturghie cânta un mic cor fără nicio pregătire muzicală, iar câteva icoane atârnavă agățate pe o catapetasmă improvizată – o deosebire copleșitoare față de cele cu care eram noi obișnuiți! Însă aceste mijloace oarecum sărace aveau în ele un simț al transcendentului, al evlaviei, al tainei și o cutremurare lăuntrică pe care noi le pierdusem. Fusesem dintotdeauna conștienți de existența Bisericii Ortodoxe și de minunata sa mărturie în privința Tradiției, dar în acea zi, în această bisericuță rudimentară, am trăit cât se poate de acut deosebirea dintre Ortodoxie și romano-catolicism, așa că au început să ne frământă întrebările. Cum de-au putut ortodocșii să păstreze ceea ce noi pierduserăm?

Câteva dintre aceste prime întrebări sunt reprezentative pentru cei proveniți din rândul romano-catolicismului. Cum pot avea ortodocșii o formă atât de descentralizată de conducere a Bisericii? Cum își pot gestiona organizarea bisericească în lipsa unei figuri autoritare precum cea a papei? Cine stă în fruntea lor?

Am intrat în legătură cu mai mulți preoți ortodocși și am discutat îndelung, iar ei ne-au ajutat foarte mult, îndrumându-ne

---

* Una dintre cele mai populare cărți de imnuri romano-catolice în limba engleză, compuse în a doua jumătate a secolului XX. [n.tr.]

¹⁰ *Encyclopaedia Britannica* XV, 1972, 1065.

3. CELE ȘAPTE SINOADE ECUMENICE

*„Întâiul Sinod Ecumenic de la Niceea”,
frescă din secolul al XVI-lea, Capela Sixtină, Vatican.*

În anul 325, la porunca împăratului roman Constantin cel Mare, episcopii Bisericii primare s-au adunat în cetatea Niceei (Iznikul zilelor noastre), aflată în vecinătatea imediată a Constantinopolului, pentru cel dintâi mare sinod al Bisericii, Sinodul I Ecumenic. Printre ei se aflau mulți mărturisitori ce purtau semnele rănilor suferite în prigoane, precum Sfinții Pafnutie și Potamion, episcopi egipteni, care fuseseră amândoi orbiți de un ochi și mutilați în urma torturii, sau Pavel al Neocezareei, care nu-și mai putea folosi mâinile arse; alături de aceștia erau mari luminători ai Bisericii ca Sfântul Nicolae, episcopul Mirei, și Sfântul Atanasie cel Mare. Dintre cei 270-300 de episcopi participanți, doar cinci erau din Apus: Cecilian al Cartaginei,

Domnus al Panoniei (Austria), Nicasie al Galiei (Franța), Marcu al Calabriei (Italia) și Osie al Cordobei (Spania), care era și sfetnic al împăratului. Silvestru, episcopul Romei, a declinat participarea din pricina vârstei înaintate și a trimis ca observatori doi preoți, Vito și Vincențiu. Unele lucrări romano-catolice, cum ar fi *Povestea Bisericii*¹, pretind că împăratul Constantin ar fi convocat sinodul doar după ce a primit aprobarea papei Silvestru. Istoricul catolic Leo Donald Davis arată însă în cartea sa *Primele șapte Sinoade Ecumenice* că acest lucru este o legendă apărută în secolele VII-VIII; Constantin a convocat sinodul din proprie inițiativă.²

Acest prim mare sinod al Bisericii, întrunit pentru a combate erezia ariană, a devenit modelul următoarelor șase Sinoade Ecumenice: toate au fost convocate de împăratul roman, toate s-au ținut în Răsărit, lucrările s-au desfășurat integral în limba greacă, la ele au participat cu precădere episcopi răsăriteni, iar papa Romei a fost reprezentat de legații săi. Niciun papă nu a luat parte la vreun sinod ecumenic. De fapt, al doilea Sinod Ecumenic (Sinodul I de la Constantinopol) s-a întrunit fără știința papei, iar al patrulea și al cincilea Sinod Ecumenic (de la Calcedon, respectiv II Constantinopol) au fost convocate în ciuda opoziției papale.

Vom vedea în cele ce urmează că Biserica primelor veacuri avea o conducere sinodală, că cel mai înalt organism de judecată în Biserică era sinodul ecumenic, că niciunul dintre aceste sinoade nu a fost convocat pentru a-l consilia pe episcopul Romei și că acesta din urmă nu avea nici măcar drept de veto. Niciunul dintre canoanele sau *horos*-urile (hotărârile dogmatice) ale acestor sinoade nu a recunoscut pretențiile Romei de jurisdicție universală supremă. Niciunul dintre Părinții Bisericii sau dintre sinoadele ecumenice nu a tranșat controversă dogmatică făcând

---

¹ Rev. George Johnson, Rev. Jerome D. Hannan, Sr. M. Dominica, *The Story of the Church* (Rockford IL: Tan Books, 1980), 87.

² Leo Donald Davis S.J., *The First Seven Ecumenical Councils (325-787)* (Collegeville MN: Liturgical Press, 1990), 56.

apel la un papă infailibil. Ar fi fost de neînchipuit ca un singur episcop să emită pretenții de infailibilitate. Mai mult de-atât, Părinților Bisericii le erau străine conceptele că episcopul Romei ar fi mai presus de sinoadele Bisericii și că un sinod poate fi ecumenic doar dacă hotărârile sale sunt aprobate de episcopul Romei. De fapt, hotărârile trebuiau acceptate de toate cele cinci patriarhii – Roma, Constantinopolul, Alexandria, Antiohia și Ierusalimul.

SINODUL II ECUMENIC

În 381 d.Hr., împăratul Teodosie I a convocat, fără știința papei, un sinod al episcopilor răsăriteni. Acest sinod a ajuns să fie cunoscut drept al doilea Sinod Ecumenic (Sinodul I de la Constantinopol), iar primul său întâistătător a fost Sfântul Meletie, episcopul Antiohiei, care nu era în comuniune cu Roma. Sinodul a pus capăt unei îndelungate dispute triadologice, proclamând egalitatea Sfântului Duh cu Tatăl și cu Fiul și completând Crezul de la Niceea, care a devenit astfel Crezul niceo-constantinopolitan. Al treilea canon emis de sinod a acordat episcopului Constantinopolului o întâietate de cinstire față de toți ceilalți episcopi, cu excepția celui al Romei, „pentru că [Constantinopolul] este noua Romă”. În această privință, Leo Donald Davis, în lucrarea *Primele șapte Sinoade Ecumenice*, spunea că „fără să fie formulat împotriva Romei, canonul nu amintește nimic de vreo pretenție a episcopului roman la un primat între episcopi pe baza faptului că era succesorul lui Petru, căpetenia apostolilor”³. Istoricul britanic Henry Chadwick observă, la rândul lui, că, „deși a recunoscut poziția Romei de prim scaun al creștinătății, sinodul a lăsat să se înțeleagă că primatul roman ținea de rangul secular al cetății”⁴.

³ L.D. Davis, *The First Seven Ecumenical Councils*, 128.

⁴ Henry Chadwick, *The Early Church*, 151.

Sinodul a proclamat un Crez care era, în esență, același cu cel de la Niceea. La sfârșit, Părinții sinodali i-au cerut împăratului să le pecetluiască hotărârile, iar Teodosie le-a asigurat cadrul legal. Dacă Biserica din Răsărit a recunoscut de îndată sinodul ca ecumenic, Roma a făcut-o cu mare întârziere, abia în secolul al VI-lea.

S-a susținut că episcopul Romei nu a fost chemat la acest sinod sau, cel puțin, nu a fost anunțat de convocarea lui pentru că nu se intenționa ca sinodul să fie unul ecumenic. Această argumentație este însă incorectă, dacă ne gândim că o bună parte dintre sinoade au fost declarate ecumenice doar de către cele ulterioare (cum este cazul Sinodului de la Calcedon din 451). Mai mult, deși Roma nu fusese prezentă sau anunțată, sinodul, fără nici cea mai mică rețineră, a luat hotărâri dogmatice, a introdus modificări în Crezul de la Niceea și a schimbat ordinea din rândul patriarhiilor.

SINODUL III ECUMENIC

La 25 decembrie 1931, papa Pius al XI-lea a emis o enciclopică numită *Lux Veritatis* (*Lumina Adevărului*), comemorând Sinodul de la Efes. Pentru Pius al XI-lea, acest renumit sinod dovedește „într-un mod foarte expresiv și semnificativ că în Biserica universală exista, încă de pe-atunci, o puternică credință comună în autoritatea pontifului roman asupra întregii turme a lui Hristos, o autoritate nesupusă nimănui și fără de greșeală”. Orice viziune în dezacord cu aceasta era respinsă drept „o urzeală mincinoasă, înveșmântată într-o amăgitoare aparență a adevărului”⁵. Vom examina Sinodul de la Efes având în minte aceste cuvinte din *Lux Veritatis*.

În 431 d.Hr., împăratul Teodosie al II-lea a convocat la Efes un mare sinod al Bisericii (Sinodul III Ecumenic), pentru a răspunde

---

⁵ Papa Pius al XI-lea, *Lux Veritatis*, pct. 24.